Observatoriulu ese de doue ori in septemana, Mercurea si Sambat'a.

Pretiulu

pentru Sibiiu pe 1 anu intregu 7 fl., pe 6 luni 3 fl. 50 cr., dusu la casa cu 1 fl. mai multu pe anu; — trimisu cu post'a in laintrulu monarchiei pe 1 anu intregu 8 fl., pe 6 luni 4 fl. — In strainatate pe 1 anu 10 fl. séu 22 franci, pe 6 luni 5 fl. séu 11 franci. — Numeri singuratici se dau càte cu 10 cr.

OBSERVATORIULU

Diariu politicu, national-economicu si literariu.

Anulu III.

Ori-ce inserate,

se platescu pe serio séu linia, cu litere merunte garmondu, la prim'a publicare càte 7 cr., la a dou'a si a trei'a càte 6 cr. v. a. si preste aceea 30 cr. de timbru la tesaurulu publicu.

Prenumeratiunile se potu face in modulu celu mai usioru prin assemnatiunile postei statului, adressate de a dreptulu la Redactiunea Diariului „Observatoriulu“ in Sibiiu.

Nr. 47. — Sibiiu, Mercuri 11/23 Juniu. — **1880.**

Abonamentu nou la „Observatoriulu“

Apropiandu-ne de finea semestrului primu, precum si a triluniului Aprile—Juniu, prin acésta deschidemu prenumeratiune noua si invitamu la reinnoirea abonamentului pe semestrulu alu douilea si pe triluniulu Juliu—Septembre.

Conditiunile de abonamentu se potu vedea in fruntea diariului si adeca:

In laintrulu monarchiei:

Cu 4 fl. val. austr. pe 6 luni.
Cu 2 fl. val. austr. pe 3 luni.

In strainetate:

Cu 5 fl. séu 11 franci pe 6 luni.

In Sibiiu „Observatoriulu“ costa 3 fl. 50 cr. pe 6 luni, éra dusu la casa cu 50 cr. mai multu.

Abonamentele se potu face mai usioru prin asemnatiuni (mandate) postali, de a dreptulu la Redactiune in Sibiiu, Piati'a mica Nr. 27.

Redactiunea.

Limb'a magiara in biserici de ritu greco-orientale de ambele confessiuni.

Dupa-ce ne venise corespondenti'a dela Satmaru, careia ii facemu locu mai la vale, si dupace luaramu si enciclic'a patriarchului dela Constantinopole, prin care pronuntia anathema contra toturoru càti cutédia se introduca limb'a romanésca in scólele macedoromaniloru, ne mai intempinà si diariulu magiaru „Nemere-Crivetiulu“ (Ventulu de nordu), din Sepsi St. György in Secuime, cu acea scire, cà in lun'a lui Maiu a. c., pre candu se tînea in acelu orasiu sinodulu generale alu reformatiloru calviniani, preotulu romanescu greco-orientale din locu a executatu servitiulu ddiescu in biseric'a romanésca in limb'a magiara curata (tiszta szép magyar nyelven); si fiindu-cà la acelu servitiu ddiescu orientale au assistatu mai multi magiari calvini, ei au esitu din biserica plini de bucuria.

Acestea le avemu dupa „Nemere“. Dara acea scire a cerculatu si in alte diarie magiare, care apoi au si tacutu din ea capitalu mare. Intre acestea unu domnu anonimu ne trimise unu fragmentu dintr'unu diariu dela Oradea mare, unde se reproduce si comentédia aceeasi scire. Anonimulu ne intreba pe noi dicùndu: „Ore acesti frati ardeleni mai tînu-se inca de corpulu natiunei??“

Noi intielegemu bine acea intrebare mordace si simtimu intiepatur'a ei dela Oradea; pentru noi inse nici-decum nu este noua, cà-ci press'a romanésca din Transilvani'a intemeiata de càtra redactorulu acestui diariu inainte de acésta cu 42 de ani la Brasiovu, si-a pusu aceeasi intrebare sie si altora, de nenumerate-ori, nu numai prin tipariu, ci si in conferentie private tînute cu fii si nepoti de ai aceloru comercianti si capitalisti, cari incependu dela imperatulu Josifu II, adeca de inainte tocma cu 100 de ani, au radicatu atàtu in càteva comune din districtulu Brasiovului, càtu si in vecin'a Secuime, mai multe biserici romanesci de confessiunea greco-orientale, au legatu totu-odata in testamentu si cu limba de mórte, cà servitiulu ddiescu intregu se se faca in veci totu numai romanesce. Mai toti acei fundatori inse n'au ingrijitu de inplinirea altei conditiuni essentiale, de scóle romanesci, éra preotii au fostu mai toti de cei esiti din cursulu de 6 luni alu asia numitei popandosii, adeca fàra nici-o sciintia superióra; preste acésta umiliti prin legile barbare si — saraci cà siórecii din bisericele calvinesci, poporatiunea preste totu amestecata; càte o comuna romanésca inpresurata de càte 9—10 secuiesci, precum se vede pàna in dio'a de astadi, mai alesu in trei districte secuiesci, adeca Trei-scaune (Haromszék), Udvarhely, Ciucu (Csik,) pe unu teritoriu cu 300 mii de suflete, 250 mii secui curati si abia 50 mii romani, risipiti si acestia in sute de comune, cá si o turma de oi spariiata de lupi.

Acuma intrebamu si noi: Conditiunea de viétia privata si publica a romaniloru locuitori in comitatele Marmati'a, Satmaru, parte mare a Bihariei, a Aradului etc. sémena ea càtu de puçinu cu ale romaniloru din Secuime? Differu in diametru, in tóte punctele.

Intr'aceea, in acésta cestiune de viétia si mórte, anume si pentru clerulu romanescu de ambele confessiuni, niciodata nu se póte vorbi si lucra de ajunsu. De o suta de ori a fostu ventilata, pàna acuma, de o suta de ori trebue se ne mai intorcemu la ea. Cu alta ocasiune vomu comunica informatiuni despre traducerea cartiloru rituali in limb'a magiara, asia precum le dete in lun'a trecuta diariulu „Szabadság“ din Oradea si asia precum s'a genatu pàna acuma se le dea vreunu romanu.

Discurse parlamentarie tinute in cestiunea agraria transilvana.

In Nr. 44 promiseramu cà vomu reproduce càteva discurse tînute in acésta cestiune de viétia in diet'a din Budapest'a. Precum s'a mai disu, aci stau in jocu averi de multe miliône, existenti'a multoru mii de familii, doctrine comunistice, pe care feudalii se incérca a le realisá in patri'a nóstra in modu multu mai periculosu, decàtu se incérca a o face socialistii din alte tieri. Ur'a nationale inca isi are partea sa esentiala la legea acésta, cá si la multe altele. Càtiva deputati ardeleni magiari strigara si asta-data in gur'a mare in clubulu loru, cà trebue se se ia dela romani pamentu càtu se póte mai multu, pentru-cà daca nu se va lua, nationalitatea loru este in periculu se dispara din Transilvani'a. Cu vorbe de acestea au ametitu ei capetele multoru ungureni, cá se votedie orbesce o lege din cele mai nedrepte. Dara in fine chiaru si ungureniloru li s'a parutu préa mare impertinenti'a ciocoiloru din Transilvani'a, de aceea s'au si votatu càteva ameliorari. Legea este precipitata, votata in fug'a cailoru; cu tóte acestea au remasu cali deschise, cá in praxe se i se ia din asprimea ei, numai advocati buni si generosi se avemu, éra ceealalta inteligentia se nu dórma cu façi'a la sóre si poporulu se scuture lenea. Deocamdata se nu ni se urasca a studia legea, procedur'a ce i se va aplica si tóte instructiunile càte se voru da de càtra ministru. Se continuamu

Foisiór'a „Observatoriului“.

Episóde din viéti'a episcopului Joanu Popu de Lemeni.

(Urmare.)

5. Gubernu. Cancelari'a. Consistoriu.

Pe la anulu 1843 in care s'au inceputu certele in Blasiu, alaturea cu luptele pentru limba si cu crisele agrarie de natura politica preste totu teritoriulu Transilvaniei, guberniulu tierei cu residenti'a in Clusiu, erá compusu din acestea persóne:

Gubernatoru: Comitele Iosifu Teleki, totuodata camerariu si consiliariu actualu intimu alu Maj. s., cá omu de o eruditiune rara si bunu istoriografu, presiedinte alu academiei scientifice ungaresci din Pest'a, dupa religiune calvinu, barbatu humanu, precum trebue se se si astepte dela unu omu de rangulu si eruditiunea lui, inse unionistu decisu, séu mai bine fusionistu.

Consiliari guberniali: Nicolae Kovács, episcopu rom.-catolicu, consil. etc. int., presiedinte alu oficiului de censura. Com. Adamu Rhedei, totuodata thesaurariu (ministru de finantie) alu Transilvaniei. Baronu Franciscu Kemény, totuodata presied. alu dietei provinciale, supranumitu Vulpe. Com. Ladislau Lázár, totuodata cancelariu (mare logofetu alu tierei). Ioanu Wachsmann, totuodata capu (comes) alu sasiloru. Iosifu Bedeus, totuodata consil. de curte si comissariu provincialu (specie de ministru alu lucrariloru publice). Ladislau Gál, care erá si presied. alu exactoratului. Ioanu Andreiu Konrad. Baronu Josifu junior Bruckenthal. Com. Emericu Miko, dupa a. 1860 fostu si gubernatoru. Ludovicu Lészai. Michailu Sala. Lupulu Cserei jun. Com. Otto Degenfeld. Lupulu Földvári. Bar. Ludovicu Josika. Bar. Ioanu Bornemisza. Ludovicu Szabo. — Dr. Ioanu Baritz cá protomedicu. Consiliarii toti: 18, cari aveau votu deliberativu si decideau cu maioritate absoluta. Din toti acestia niciunulu nu erá romanu declaratu; se aflau intre ei inse trei insi de origine romana, acum inse spalacita; alti doui carii nu urau pe romani. Patru insi erau sasi.

Secretari actuali, adeca referenti cu votu numai consultativu au fostu in aceeasi epoca; Michailu Andreiu Bertlef. Josifu Biro. Daniilu Kabos. Samuilu Ocsvai. Samuilu Brenner. Michailu Szegedi. Carolu Gebbel. Ladislau Iszlai. Sigismundu Szacsvai. Paulu Istvánffy. Samuilu Nagy. Franciscu Jos. Salmen. Com. Emericu Bethlen, (cá honorariu). Cu totii 13, intre cari 4 sasi si nici-unu romanu, nici macaru vre-unu renegatu. Puçinii romani càti fusesera pàna pe la 1843 in acelea doue cathegorii de functiuni mai inalte in Clusiu, se mutasera din viatia, éra loculu loru fu ocupatu de càtra secui. Chiaru si in functiuni sebalterne guberniali se aflau numai 7 romani declarati si vreo 6 insi renegati de origine romanésca.

Cancelari'a reg. transilvana de curte (ministeriu din partea Transilvaniei lànga cabinetulu imperiale) erá compusa asia:

Cancelariu Alexie Nopcea dela Silvasiulu de susu, cavaleru alu ordin. S. Stefanu, consil. act. intimu alu Maj. Sale, barbatu cu minte mare, romanu curatu, dupa mama nepotu de preotu. Consiliari: Bar. Lazaru Apor, secuiu. Com. Ludovicu Gyulai, de familia aristocratica ilustra. Ioanu Somlyai, omu cam ruginitu. Bar. Sam. Josika, fiiu mai mare alu fostului gubernatoru Ioanu Josika, barbatu geniale, camerariu alu Maj. Sale si cavaleru alu ord. s. Stefanu; a successu in 1845 lui Nopcea. Franciscu Szentgyörgyi. Com. Ladislau Eszterházy.

Secretari cá referenti cu votu consultativu: Fridericu Cseh, de origine straina. Carolu Czák. Emericu Jancso, secuiu, omu eruditu. Fridericu May. Fridericu Miller, amendoi sasi.

Intre consiliari si secretari nici-unu romanu, cà-ci cancelarii antecessori ai lui Nopcea nu suferisera cá tineri romani se se aplice la acelu ministeriu transilvanu. In functiunile subordinate erau numai Vladu (Ladislaus) Tordai cá directoru de expeditura. Georgie Bodea, directoru de archivu. Vladu Mezei (Campeanu) controloru. Vladu Ciupe si Adalbertu Juhasz de Caransebesiu cá practicanti, si doui renegati Ludovicu Bergai cu Vladu Costa dela Beiusiu.*)

Dupace cunoscuramu elementele principali, din care erá compusu in acea epoca atàtu gubernulu din Clusiu, càtu si ministeriulu transilvanu numitu cancelaria, dela Vien'a, lectorulu póte combiná fàra mare dificultate la esitulu processului nationalu-politicu dela Blasiu. Intr'aceea, pentru cá se avemu si mai multe premise, este bine a cunósce si elementele din care au constatu pe atunci consistoriulu, capitululu, corpulu profesoriloru si alu monastirei din Blasiu.

Capitululu de canonici fundatu de càtra episcopulu Ioanu Bobu in anulu 1807 este o institutiune apusèna, introdusa in biseric'a resariténa cea greco-catholica, inse cu conditiunea adaosa, cá aceiasi membrii capitulari se succéda totuodata hieromonachiloru in calitate de membrii ai consistoriului diecesanu asia, in càtu fiacare din ei se aiba votu decisivu in tóte acelea cause, care in sensulu dreptului canonicu si alu praxei stravechi eclesiastice, archiereulu este obligatu ale dá in deliberatiunea consistoriului. Episcopulu Bobu a instituitu unu capitulu numai de siepte canonici, cum se pare, atàtu din causa cà nu 'iau ajunsu fondurile de bani pentru mai multi, càtu si cà va fi crediutu, cà nu e bine cá corpurile executive se fia compuse din prea multi membrii, mai alesu dupa-ce se scie din esperienti'a millenaria, cà unde sunt prea multi, afacerile mergu cu atàtu mai incetu, inca si reu.

Dupa mórtea lui Caianu si Filipanu, cadiendu si alegerea de episcopu pe unulu din canonici, au mai remasu in gremiu numai patru insi. Teodoru Popu, cá prepositu si vicariu episcopescu, omu cu frumóse cu-

*) Schematismus magni Principatus Transilvaniae pro anno 1843. Claudiopoli typis lycei regii 8-vo 402 pagine.

studiulu cu lectur'a discurseloru pronuntiate in acésta materia fatala.

Din siedinti'a dela 5 Juniu amu impartasitu dupa putintia essenti'a desbateriloru. Din 7 si 8 urmédia aci in traductiunea „Telegrafului romanu", facuta dupa stenogramele comunicate de P. Cosma. Fórte bine si intieleptiesce dice dn. Cosma, cà spre a ne apara cu succesu de interpretarea falsa a ori carei legi, trebue se cunóscemu si desbaterile prin care trece ea, pentru-cá se aflamu, ce intielesu au datu chiaru legislatorii testului ei.

In siedinti'a din 5 Juniu, dupace cadiù propunerea de amenare pàna la tómna, facuta de P. Cosma, Csanády si G. Popu, se apucà Bokros cá referente se motivedie proiectulu pe lege si inchiaiè cerendu desbaterea de urgentia. Ceea ce merita a ne insemna prea bine din discursulu lui Bokros este, candu constata si elu din partea sa, cà regularea urbariale s'a inceputu in Ungari'a cu 100 de ani inainte de a se incepe in Transilvani'a; cum si cà cea din urma regulare din Ungari'a se facuse cu 14 ani mai inainte de 1848, din contra in Transilvani'a remase unu chaos infricosiatu pàna dupa revolutiune. Cu acésta dn. Bokros constata ne mai audit'a cerbicia inpetrita a feudaliloru din Transilvani'a si lips'a totale, atàtu de sentimentele humanitatiei càtu si de dreptate. Merita érasi a releva fórte de aprópe, totu acilea, cum cele patru districte, alu Crasnei, Solnoculu de mediulocu, Zarandu si Cetatiei-de pétra, rupte in a. 1861 din corpulu Transilvaniei si incorporate la Ungari'a, in privinti'a urbariale sunt coprinse totu in legea acésta, si cum referentele (raportorulu) motivédia, cà sórtea aceloru patru tînuturi a fostu identica cu a celorulalte comitate transilvane.

Dupa Bokros ia cuventulu:

Parteniu Cosma: Eu nu voiu vorbí multu despre proiectulu ce se afla la ordinea dilei, pentrucà din norocire nu s'a substernutu proiectulu gubernului, contra caruia s'ar fi potutu vorbì fórte multe, pentru principiile periculóse ce le contînea.

Recunoscu, cà comissiunea juridica s'a nesuitu, cá incàtu a fostu cu potintia, prin o labóre diligenta, se delature defectele cele mai mari. Dar si in proiectulu de lege, ce se afla inaintea nóstra, se mai afla unele dispositiuni, cari, de si la aparentia nu se presenta cá periculóse, in fapta totusi invólva pericule.

Dupa parerea mea o procedura pentru regularea proprietatii e necessara nu numai in Transilvani'a, ci si in Ungari'a; pentrucà acele miserii ce se ivescu in decursulu processului, esita atàtu in Ungari'a càtu si in Transilvani'a, si Ungurenii inca ar fi primitu cu mare multiamita, daca gubernulu nu s'ar fi restrinsu numai la cele coprinse in art. de lege 53 din 1871 §. 80, ci s'ar fi infatiosiatu cu unu astfelu de proiectu de lege, care coprindiendu cestiunea cu privire la tiér'a intréga, se o decida preste totu astfeliu, incàtu se nu fimu siliti a o cârpì mereu, cà-ci daca aceste miserii in procedura nu sunt salutare pentru Transilvani'a, nu potu fi salutare nici pentru Ungari'a.

In Ungari'a e provediutu, candu trebue ordinata comassarea si cum trebue efectuita in casulu, candu e inpreunata cu regularea urbariala, cu segregarea; dar nu e provediutu, cum trebue se se faca comassarea acolo, unde regularea urbariala e efectuita dejá. Ba si acolo, unde este provisiune, adeca in casulu primu procedur'a e necorespundiatóre, pentrucà fatia cu fostulu proprietariu fostii iobagi nu au dreptu se inpartiasca hotarulu in mai multe decàtu in trei classe, ceea ce cu deosebire in locurile muntóse, cari si in Ungari'a se afla intr'unu numeru fórte mare, e aprópe inpossibilu. Éra daca comassarea se face cu invoirea reciproca intre fostii iobagi, se potu stabili si mai multe classe, ba sunt si casuri de acele, in cari numerulu classeloru au variatu intre 20 si 30.

Alte legi afara de cele amintite de referentu, cari se referescu numai la teritoriulu Iasigo-Cumaniloru si alu Haiduciloru, nu contînu nici o dispositiune, cum trebue ordinata comassarea in acelu casu, candu nu se face deodata cu regularea urbariala, cu tóte cà insusi gubernulu in motivarea proiectului seu afirma, cà in a cincea parte a teritoriului Ungariei nu ar fi efectuita inca comassarea. Deci acésta parte inca ar fi meritatu atentiunea gubernului, si se potea astepta cu dreptu cuventu cá, daca se ocupa cu cestiunea, se o resolveze dintr'unu punctu de vedere mai inaltu alu statului.

Afara de aceea nici chiaru pentru Transilvani'a nu a facutu totu ce trebuia se faca, cà-ci totu acolo, unde se dispune facerea proiectului de fatia, cu doi paragrafi mai la vale, adeca in §. 82 legea dispune urmatórele:

In privinti'a Talmaciului, Salistei si a Branului, precum si in privinti'a teritoriului comuneloru ce apartînu loru, ministrulu de justitia va substerne unu proiectu de lege despre regularea posessiunei comune.

'Mi aducu fórte bine aminte, cà din partea acésta (stânga) de repetite-ori s'a pretinsu presentarea acestui proiectu de lege, s'au facutu si promissiuni cà se va presenta, cu tóte aceste inse gubernulu si-a uitatu de elu si pàna astadi nu l'a presentatu, dóra nici nu'lu mai aflá necessariu. De ce nu? va fi sciindu mai bine gubernulu, eu inse credu, cà fàra nici o necessitate nu s'a pusu indatorirea acésta in lege, prin urmare, daca gubernulu a aflatu de lipsa se substerna acestu proiectu de lege, cu o cale trebuiá se presenteze si pe celalaltu.

Audiendu pe dl. referentu cà se adressédia càtra deputatii din Ungari'a, cá prin primirea acestui proiectu de lege se le dea binevoitoriulu loru sucursu pentru a se poté regula odata referintiele de posessiune in Transilvani'a, cugetamu cà acestu apelu se va estinde si in alta directiune, cà-ci de si nu face amintire nici elu nici proiectulu de fatia, eu totusi cunoscu in Transilvani'a o referintia de posessiune fórte anormala, care nici astadi nu e prevediuta in lege.

Afirma ce e dreptu, cà in Transilvani'a nu sunt remanentie nici alte referentie de natur'a remanentieloru.

Recunoscu si eu, cà acele pamenturi, cari in Ungari'a se considera de remanentie, in Transilvani'a nu mai sunt remanentie, ci prin lege s'au prefacutu in urbarialitati, cà-ci nefiindu introdusu urbariulu in Transilvani'a, desfiintiandu-se in 1848 robotele, cá fostii proprietari se póta devenì desdaunati, a fostu lipsa de o basa in privinti'a cuantitatii posessiunei devenite libera proprietate a fostiloru iobagi. Acésta basa nu s'a potutu aflá altcum, decàtu cà totu acelu teritoriu care la 1 Januariu 1848 s'au aflatu in posessiunea fostiloru iobagi, s'a dechiaratu prin lege de urbarialitate, pentru care fostii proprietari au se se desdaunedie din partea statului.

Deci fostii proprietari din Transilvani'a in acésta privintia sunt in avantagiu fatia cu fostii proprietari din Ungari'a, cà-ci ei chiaru din lips'a urbariului au capetatu desdaunare dela statu si pentru acele pamenturi, cari dupa natur'a loru, daca esistá urbariulu, erau remanentie cá si in Ungari'a, si dupa valórea loru primescu interesse dejá de multu, pre candu cei din Ungari'a in privinti'a capitalului sunt avisati la fostii iobagi, éra interessele le competu numai dela diu'a esecutarii sententiei urbariale.

Incàtu inse remanentiele sunt de a se rescumpera de càtra aceia ce le posedu, proprietati de acésta natura mai esista si in Transilvani'a.

Si anume in Transilvani'a sunt si asia numite sessiuni alodiale, de cari in Ungari'a nu esista, va se dica, posessiunile acelora, cari nu sunt introdusi cá urbarialisti in asia numit'a conscriptiune Czirakiana, de si sunt totu de o natura cu cele introduse in conscriptiunea numita, dupa lege se considera de sessiune alodiala; prestatiunile referitóre la aceste s'au sustinutu si dela 1848 incóce, pe calea regularii ele devinu proprietatea posessoriloru loru; acestia inse sunt datori a rescumpera dela fostii proprietari prestatiunile cu bani.

De aceste sunt fórte multe in Transilvani'a. In privinti'a loru §. 21 alu patentei urbariale dispune urmatórele:

Prestatiunile ce obvinu in unele parti ale tierei din contracte, prin care drepturile de a se folosì de pamentu s'au concesu pentru totudeauna din partea adeveratului proprietariu, pre langa respunderea unei taxe ori a altei dari, fàra cá prin acésta se se fia intemeiatu o referinta propria urbariala, — de asemenea se voru potea rescumpera, éra pàna la rescumperare se voru da in mesur'a legala de pàna acum".

(Va urmá.)

---

noscintie, fostu pàna atunci professoru de limbile orientali, de hermenevtica si exegetica. Gabrielu Stoic'a. Simionu Crainicu. Basiliu Ratiu, toti patru barbati intre 55 si 65 de ani. Capitululu se intregesce elu pe sine, la care vine si votulu episcopului, in casu de paritate inca si asia numitulu votu alu Minervei. Cei patru alesera pe Ioanu Nemesiu, fostu vicariu la Nasaudu, fostu preotu de regimentu, decoratu cu cruce de argintu. Cei cinci au alesu apoi pe Const. Alutanu, fostu vicariu la Fagarasiu; cei 6 pe Stef. Boer, protopopu in Secuime.

Inmultindu-se tare afacerile diecesei. episcopulu propuse in alu doilea anu, cá se se mai aléga càtiva asessori, anume si dintre professori. Asia se facura asesori consistoriali Timoteu Cipariu, pe atunci professoru de limbile orientali, Ioanu Rusu, nepotu alu lui Crainicu, professoru de istori'a universale, Simionu Barnutiu, care lasandu professur'a de filosofia se facuse notariu alu consistoriului, — fiacare cu adaosu de càte 100 fl. m. c. la salariu. Se mai denumira asesori consist. par. Inocentiu, egumenu alu monastirei si Stefanu Manfi archivariu. Se mai dede titlu de asessori la toti protopopii actuali.

In a. 1837 mergèndu eu (G. B.) la Sibiiu, unde se tînea diet'a tierei, aflaiu pe Simionu Barnutiu lànga episcopulu Lemeni cá secretariu in loculu canonicului Alutanu, care fiindu omu prea bunu, dara cam flegmaticu, nu satisfacea pe archiereu in activitatea sa.*)

Dupa mórtea lui Stoica, episcopulu care avea dreptulu de a candidá pe celu mai teneru canonicu, propuse pe Isidoru Alpini, fostu vicariu in Sîmleu si celu mai decisu adversariu alu seu la scaunulu episcopescu.

Asia dara n'au intratu in capitulu nici-unu consangénu de ai episcopului si nici macaru amici de ai lui, cum i s'a parutu d-lui E. Friedenfels.

Pàna la inceputulu certeloru, in a. 1842 repausasera T. Popu si I. Nemes, éra in loculu loru fusera alesi de canonici protopopii Ioanu Barn'a si Arsenie, Popoviciu. Cei trei professori erau si atunci totu asesori, numai càtu Barnutiu renuntiandu la functiunea de notariu consist. remase professoru de filosofia, pentru care avea o predilectiune passionata.**) Invetiase nemtiesce; Kant, Hegel, Fichte, Krug, Herbart si a., cu tóte acelea teorii, care ajunsesera pe atunci óresi cum la moda si agitau spiritele mai virtosu in Germani'a, faceau studiulu lui de tóte dilele. De aici se potu esplicá multe din càte au urmatu.

Cu acestea curmamu deocamdata memorialele nóstre, spre a face locu la lucrarile altora. (Va urmá.)

---

*) A se vedé: Schematismus venerabilis Cleri graeci ritus catholicoru dioeceseos Fogarasiensis in Transilvania. Pro anno a Christo nato 1835. Editio prima Blasii Typis seminarii dioecesani. Form. 8-vo 275 pagine.

**) Schematismus ut supra, pro anno 1842. Editio secunda. Blasii etc. 271 pagine.

Conferenti'a din Berlin.

Se pare cà inalt'a diplomatia dà de mari dificultati; totu numai a trei'a di póte tînea siedintie. Dupa deschiderea din 16 mai tînù doue in 19 si 21 Juniu si se dice, cà nici in 10 dile nu'si va terminá lucrarile; se afla inse pessimisti carii se temu cà nu va terminá niciodata. Nici turcii nici grecii nu sunt admisi la conferentia, inpregiurare ce pe turci 'ia ranitu de mórte. Secretulu se observa fórte strinsu; atàta inse totu a transpiratu, cà si cestiunea Bosniei vine la ordinea dilei, a Bosniei, care pe popórale monarchiei le-a costatu pàna acuma preste 80 de milióne florini!

Romani'a: Regatu.

Bun'a nóstra vecina „Hermannstädter Zeitung" Nr. 143 din 22 Juniu publica o corespondentia cá venita din Vien'a, care comentédia planulu inaltiarei principatului Romaniei la rangu de regatu si proclamarea lui Carolu I de rege. Numitulu diariu constata, cà acea faima deveni de mai multe luni incóce obiectulu nenumerateloru discussiuni in o parte mare a pressei europene si in diplomatia, cà inse in lunile din urma acelu planu in locu de a castiga, mai virtosu a perdutu sperantiele de mai inainte si acésta mai alesu din causa, cà cabinetele din Londra si Vien'a se opunu la realisarea lui, camu din doue cause si anume, cà daca principatulu Romaniei ar fi recunoscutu de regatu, atunci éca si principele Milanu cere cá se fia recunoscutu de rege, din care causa se si prepara se merga la Vien'a si cine mai scie la càti suverani; apoi cà, de si ar conveni prea bine cá Romani'a in calitatea sa de statu latinu se fia inaltiata si favorata façia cu poporale slave, dara ce faci planuriloru daco-romanesci? Cu tóte acestea, daca Romani'a de astadi va fi in stare se dea garantia tare, cà va renuntia pentru totu viitoriulu la idei si planuri de o Dacoromania, de o Romania mare, atunci, tréca, mérga, se va invoí si Austro-Ungari'a la inaltiarea Romaniei in rangu de regatu, cu atàtu mai virtosu, cà apoi si dens'a s'ar alatura la staturile celelalte, care combatu planurile panslavistice etc.

Lectorii nostrii cunoscu descanteculu poporanu: „Bourelu bourelu, scóte córne de vitielu." Adeca sciti candu se jóca pruncii in lun'a lui Aprile cu melcii cercandu, daca potu esí din casuliile loru.

Afle „Herm. Ztg." si corespondentii sei, cà natiunea romana din Romani'a, daca a simtitu si mai simte profundu absolut'a necessitate de libertate si independentia perfecta, n'au avutu inse, nu are nici astadi cea mai puçina ambitiune pentru coróna de rege, nici pentru onórea de a se numí supus'a cutarui rege, ci dens'a este indestulata cu modestulu titlu de principatu, princeps senatus, primus inter aequales", acésta este ambitiunea romaniloru. Ei sciu de imperatori (imperatores), imperati, carii erau totuodata principes senatus, dara nu sciu nimicu de regi, si apoi mai sciu de domni alesi, precum se alegeau in anticitate si imperatorii.

Romanii voru cá legile votate de ei insii se fia adeveratii loru regi. „Crai" au destui, mai multi decàtu ii potu suferí.

Ce faci inse acelei migrene, de care sufere atàtea capete „intielepte"? Acelei Dacoromanii inventate inainte cu 40 de ani in Clusiu, propagate in a. 1848 de pop'a sasescu Daniel Roth in cunoscut'a s'a brosiura si apoi relevate firesce de mai multi romani? Scie tóta lumea, prin urmare si „Herm. Ztg.", cà in epoc'a nóstra se facù Bulgari'a, Serbi'a, Muntenegro, cá si cum s'au facutu Greci'a, Belgiu, Itali'a unificata etc., numai cu invoirea colectiva a Europei. Candu ar vedea Europ'a cà si o Dacoromani'a este necessaria pentru asecurarea si consolidarea interesseloru sale generali, atunci chiaru romanii de s'aru oppune, ea totu s'ar face, éra daca nu, nu. In 14 Aprile 1849 Ungari'a s'a proclamatu de independenta si a proscrisu dinasti'a; astadi inse scie tóta lumea européna, cà poterile Europei n'au voitu o Ungari'a independenta, ci o Austria mare, si cà ele s'au invoitu, cá Russi'a se trantésca revolutiunea unguréna. Nici-odata Europ'a nu a recunoscutu independenti'a Ungariei, si in casu de a o recunósce vreodata, ar trebui se premérga evenimente cu totulu estraordinarie, neprevediute nici de cei mai ageri ochi omenesci. In Augustu 1849 ministrulu Bartolomeiu Szemere, comitele Cas. Battyány si generalulu Arturu Görgey au offeritu, precum bine se scie, corón'a Ungariei imperatului Nicolae, care inse nici in vorba nu a voitu se stea cu densii, ci a disu numai, cà in nici-unu

casu nu voiesce se faca abusu de increderea pusa in trensulu de càtra poterile europene.*)

Atàta deocamdata remane adeveru neclatitu, cà principatulu Romaniei s'a confirmatu pe sinesi, precum si, cà Europ'a e convinsa de necessitatea unui statu latinu bine organisatu, vigorosu, intieleptiesce gubernatu la gurile Dunarei; éra o specie de Dacoromania, care stà in comunitatea originei, a limbei si a literaturei, nu va fi in stare se o inpedece nimeni in lume, precum nu va inpedecá comuniunea slava, germana, neolatina etc.

Romani'a.

Dupa tóte scirile economice càte ne vinu dela bunii nostrii vecini si frati, secerisiulu din estimpu are se fia din cele bune, cu esceptiune de unele tînuturi, unde s'au nimicitu semenaturile prin grindina infricosiata, precum pe la Ploiesci, Tergovistea, Pitesci si in o parte a Olteniei.

Amu atinsu si noi de càteva-ori inpregiurarea, cà mai alesu de trei ani incóce proletariatulu strainu de ambele sexe din tierile europene, mai virtosu inse din Austro-Ungari'a, Germani'a si din Orientu, vine cá nuorii de locuste in Romani'a, si cà din acésta causa a trebuitu se se ia diverse mesuri politienesci. Se pare cà unii diplomati au reclamatu in contra aceloru mesuri salutarie pentru Romani'a, de unde au urmatu unele modificari. Nu scimu inse, daca bandele de talhari din Bulgari'a se voru genà càtu de puçinu din lips'a de paspórte, séu cà paspórtele loru au se fia de plumbu rotundu. Fiinducà si din Transilvani'a si Banatu caletorescu fórte multi sateni in Romani'a pentru lucrulu campului si petrecu acolo càte 2—3 luni, aflamu de bine se reproducemu si noi urmatoriulu regulamentu de paspórte.

Prin inaltulu decretu sub Nr. 1613 din 24 Maiu curentu, cele dintaiu trei articole din regulamentulu pentru biletele de libera petrecere a strainiloru in tiera din 26 Februariu a. c. s'au modificatu precum urmédia:

Art. I. Ori-ce strainu caletoru séu resiedinte in Romani'a, este datoru a lua unu biletu de libera petrecere.

Biletulu de libera petrecere este liberatu in virtutea unui pasportu, séu pe bas'a unui estractu matricullariu liberatu de legatiunea séu consulatulu respectivu. Acestu estractu va trebui se contîna numerulu registrului in care se afla matriculatu strainulu la autoritatea sa naturala (legatiunea séu consulatulu).

Autoritatea romana va refusa biletulu de libera petrecere pe bas'a estractului matricularu, daca are dovedi, cà posessorulu unui asemenea actu, ar fi fostu supusu romanu. In acestu casu, aceste dovedi se voru inainta Ministeriului de esterne.

Art. II. Numai prefecturile de judetie, éra in Bucuresci si Iassi, prefectii de politie, au dreptulu a da bilete de libera petrecere. Se face esceptiune la acésta regula pentru comunele litoralului Dunarei si Marei-Negre, unde nu se afla resiedinti'a judetiului. In aceste comune biletele de libera petrecere se potu libera de sub-prefecti séu administratorii respectivi.

Art. III. Caletorulu care vine in Romani'a, dupa ce va presenta autoritatiei sale naturale documentulu seu de caletorie, va merge la prefectur'a judetiului celui mai apropiatu, 24 óre dupa sosirea sa, spre a i se visa pasportulu si a luá unu biletu de libera petrecere dela autoritatea romana.

Sunt dispensati de acésta indatorire caletorii, a caroru petrecere in tiéra ar fi mai scurta de càtu pe unu termenu de 30 dile. Acésta invoire de petrecere scurta se va constata prin vis'a pusa pe pasportu.

Dupa indeplinirea acestei formalitati pasportulu se va retînea de prefectura.

Serviciulu paspórteloru la tóte autoritatile respective, va fi in permanentia in tóte dilele de lucru séu serbatori pàna la 8 óre sér'a.

Terminulu biletului de petrecere va concorda cu terminulu mentionatu in pasportulu caletorului. Autoritatea locala isi reserva dreptulu de a revoca chiaru inaintea espirarei acestui terminu permisulu de siedere candu-strainulu ar fi vatamatoru societatiei, ar turbura ordinea publica, séu s'ar gasi in stare de vagabondagiu, raportandu ministeriului.

Sunt asemenea dispensati strainii proprietari de immobile rurale séu urbane, precum si aceia cari au stabilimente de industrie si de comerciu, de o inportantia reala, séu aceia cari esercita o professiune celu puçinu de 5 ani inaintea promulgarei acestui regulamentu.

Biletulu de libera petrecere se liberédia fàra nici o taxa si fàra cerere inscrisa.

Tomi. Ovidiu. Constantia! In fine archeologii nu voru mai pipai pe intunerecu dupa loculu de exilu alu nefericitului poetu Ovidiu, pedepsitu de imperatulu Octavianu Augustu. Multime de monumente antice cu inscriptiuni eline si latine se desgrópa si aduna atàtu din incint'a Constantiei (tur. Kiustenge), càtu si din alte tînuturi ale Dobrogei, care tóte se aduna la unu locu. Diariulu romanu „Farulu Constantiei," care ese de 1 luna incóce odata pe septemana, a si inceputu a publicá descriptiunea aceloru monumente descoperite pe teritoriulu Dobrogei, unde sub domni'a barbara au remasu pàna acum ingropate, ori-càte n'au fostu nimicite. Pàna se se redactedie o colectiune intréga chiaru prin academi'a romana, noi reproducemu ací in interesulu sciintiei numai pe acelea, din care se adeveresce pe deplinu, cà Tomi, cetatea unde fusese exilatu Ovidiu, a statu tocma pe loculu unde stà astadi Constanti'a, éra nu in Basarabi'a nici in Moldov'a. De acolo cantase bietulu poetu nefericitu:

Naso Tomitane, jam non novus incola terrae,
Hoc tibi de getico littore mittit opus.

Asia dara Rom'a dominase inca si inainte de Octavianu Augustu pàna la tiermii Marei negre, cà-ci altumentrea cum ar fi potutu tramite imperatulu pe acelu poetu intr'unu exiliu, unde se nu functionedie autoritatile sale publice. Se lasamu inse comentariele in grij'a altora. Éta monumente aflate cu inscriptiuni, in care se vorbesce de cetatea Tomi.

Unu monumentu, in marmura, de lungime 1, 32, latime 0, 56, grosime 0, 52, lucratu cu ingrijire.

Pórta, in frumóse litere, inscriptiunea:

ΑΓΑΘΗ-ΤΥΧΗ
Η ΒΟΥΛΗ ΚΑΙ Ο
ΔΗΜΟΣ-ΤΗΣ-ΜΗ
ΤΡΟΠΟΛΕΙΩΣ ΤΟ
ΜΕΩΣ.....

Si acésta bucata vorbesce de Tomi. Inca unu decretu alu autoritatii municipale a vechiulu, orasiu sapatu in marmura.

Unu monumentu funebru, in piétra, cu inscriptiune in limb'a latina:

D. M.
APOLLONI,
VS DADAE MA
MAE DADAE
MATRI SVAE
SACERDOTI
TOMITANO

Prim'a inscriptiune ce am gasitu vorbindu in limb'a latina de Tomi: „Sacerdoti Tomitano."

Doue mari bucati de piétra, regulatu taiate, fiecare in lungime 1, 57, inaltime 0, 38, grosime 0, 42. De si gasite una la unu satu afara din orasiu, alta in Constanti'a chiaru, càci ambele au trebuitu se serve la frontonulu vre-unui edificiu publicu, séu vre-unei porti ale cetatii Tomi. Inscriptiunea de pe una se continua esactu pe ceealalta. Monumentulu, edificiulu séu pórt'a, carora aceste bucati le servea, s'au lucratu in timpulu imperatului Traianu, dupa cum atesta inscriptiunea:

IMP. CAESARI-DIVI-NERVAE F. NERVAE
TRAIANO-OPTIMO-AVG....

Ceea ce se afla mai insemnatu aci, este mentiunea in litere intregi despre:

RESPVBLICA TOMIT.

Ceea ce nu mai lasa cea mai mica indoiala asupra faptului, cà vechi'a Tomi ocupá acelasi locu cá si actual'a Constantia.

Acestea le scóseramu din Farulu Const. Nr. 4 unde inse inscriptiunile se continua din Nr. 2, care nu ne-a venitu, éra din contestu ese, cà si in acela mai sunt inscriptiuni despre Tomi.

(Dupa Monitorulu ofic.) Comissiunile prevediute in regulamentu, destinate a constatá si verificá dreptulu de posessiune a fiacarui locuitoriu de pe teritoriulu Dobrogei, isi incepura lucrarile si spre coperirea speseloru necessarie la functionarea loru s'a destinatu sum'a de 76,300 lei noi (franci). Dupa infricosiat'a disordine de inainte si dupa confusiunea produsa in urm'a atàtoru omoruri si migratiuni, erá necessitate imperativa a se regulá definitivu dreptulu de proprietate inmobila, cà se se scia curatu, ce este alu statului si ce alu particulariloru. Ací suntemu curiosi se vedemu, daca si cum voru distinge jurisconsultii romani intre posessiune (possessio, Besitz) si intre proprietate (proprietas. Eigenthum), dupace sub turci totu pamentulu erá consideratu cá proprietate a Sultanului, séu cum aru dice feudalii in limb'a loru, proprietate a corónei, éra altii proprietate a statului. In propri'a Romania este adeveratu proprietariu ori si cine preste ceea ce a cumparatu sau a mostenitu in modu legale.

S'au mai destinatu alti 100 mii lei n. pe anulu c. pentru ridicarea chartei Dobrogei si delimitarea proprietatiloru statului de càtra a le particulariloru. Acestea lucrari technice se facu in Dobrogea, precum s'au facutu si in Moldov'a, de càtra oficiari din statulu majoru. (Va urmá.)

Din Banatu.

De lànga Timisiu, 20 Maiu 1880.

(Urmare si fine.)

Dupa-ce raportara comissiunile diferite, timpulu fiindu inaintatu, siedinti'a din 18 s'a inchisu pe la 1 óra din di; éra la 2 óre a urmatu prandiulu-banchetu, — la care s'a toastatu mai de multe-ori; pe la 4 óre cercetarea espositiunei de publiculu intregu si a stupariei invetiatoriului rom. cat. din Buziasiu d. Nicolau Grantu, despre care cu totu dreptulu se póte dice, cà dupa Br. Bela Ambrosi proprietariu mare in Gyarmat'a lànga Timisiór'a, este alu doilea intemeiatoriu alu reuniunei si acesti doui domni sunt si pàna astadi sufletulu reuniunei; sunt inse si alti membrii, cari multu promovédia interessele reuniunei intre germani, magiari, càtu si intre romani; intre acestia potemu numerá pe d-nii Vulcanu, doui preoti, unchiu si nepotu, apoi Novacu invetiatoriu in Oraviti'a, Ionu Luc'a fostu invetiatoriu in Buziasiu, éra acum oficiante dominalu si proprietariu in Buziasiu; mai de curendu s'a facutu membru ordinariu si Vasiliu Deciu preotu in Scaiusiu si altii; este de miratu inse, cà preotimea romana de care e plinu Banatulu, mai alesu de cea gr.-orientala, nu se interesédia nimic'a de cultur'a rationala a albineloru si dintre sutele de preoti cari se afla numai in comitatulu Timisiórei, abiá unulu s'a potutu vedea la adunarea generala. Nu se cere cá se póta fi cineva membru ordinariu decàtu se dea pe anu càte 2 fl. v. a., pentru care suma primesce regulatu foi'a reuniunei, in care limba voiesce, germana séu magiara. Déca noi nu vomu afirmá esistenti'a nóstra si nu vomu dá semne de viétia, in daru ne vomu plange cà altii ne asuprescu; cà ne lipsesce una si alt'a. Agronomii intrecu de multe ori pre preoti in sentiemntele de pietate si alipire càtra limb'a si nationalitatea loru; preotii — onóre esceptiuniloru — nu cauta alta decàtu cum se le incurga càtu mai multa stola, si dela pomana straiti'a popii se fia càtu de bine indesata. Ei uita de mandatulu invetiatoriului loru: „Cautati mai antaiu imperati'a lui D-dieu si dreptatea lui, cà celealalte vi se voru adauge." De aici vine apoi, cà auctoritatea multoru preoti este cadiuta sub zero. Aici este multu de indreptatu, cu atàtu mai vertosu, cà-ci class'a intelligenta incepe a murmurá pentru atàta nepasare, éra unii ce e dreptu, se mai numescu crestini cá la aparintia; in realitate inse professaza credinti'a lui Schoppenhauer. Buna-starea unui poporu o póte intemeia numai una preotime conscia de demnitatea sa, inarmata cu armele scientiei si ale culturei moderne. Se nu fiu inse reu intielesu. Dechiaru cà fiacare preotu se stea pre acelu gradu de scientia si cultura, in sfer'a sa, pre care se afla advocatulu séu mediculu, ingenerulu si altii in sfer'a loru; pàna candu inse preotimea romana nu va fi in stare a da ratiune despre ceea ce crede si face, — dupa dis'a St. Apostolu Paulu: „Rationem reddere fidei quae est in nobis" — pàna atunci nu se póte sperá nici unu progressu in poporulu romanu din Banatu; pentru-cà sofistii cu apucaturile loru tientescu intr'acolo, cá pe poporu se-lu demoralisedie mai antaiu, cà-ci apoi ruinarea lui materiala va urmá de sine.

In 19 adunarea s'a inchisu, cumparandu fiacare ce i-a trebuitu si càtu a potutu dela espusetiune. S'a decisu inse, cà adunarea venitória se se tiena in anulu 1882 acolo, unde comitetulu administrativu va aflá mai accomodatu a o conchiamá; dorimu inse cá pàna atunci se potemu numerá celu puçinu atàti membrii romani, cá foi'a reuniunei se se póta redige pre sém'a loru si in limb'a romana.

T. Grachu.

Scìri diverse.

— (Esamenele de véra) se tînu pe la tóte scólele si institutele mari si mici, cu resultate fórte diferitórie. Daca s'ar publicá tóte scirile càte vinu despre examene, aru face unu volumu grosu. Tinerimea cu diecile de mii duce parintiloru bucuria si consolatiune pe vacatiune pentru parintesculu ajutoriu si sacrificiele facute spre a'i fericí; este inse din nefericire destulu de mare si numerulu aceloru scolari si studenti, a caroru ajungere la cas'a parintésca stórce lacrime de amara dorere, mai virtosu din ochii mameloru doióse si simtitórie, éra tatiloru li se suie sangele in fatia aflandu, cà dintre fiii loru unii au se repeta classea, altii au venitu acasa „cum consilio abeundi", din caus'a multoru escesse si a lenei neinvinse, in fine altii sunt cu totulu eliminati din scóla, spre cea mai urîta rusine nu numai a loru si a parintiloru, dara si a comunei de care se tînu. De altumentrea s'a constatatu prin mai multe enquette si acte oficiali, cà de ex. universitatea dela Budapest'a trebue se tréca prin unele reforme radicali si anume se se ia mesuri, cá dintre studenti se nu mai póta absentá cu anulu intregu dela prelegeri; unii professori de drepturi se nu'si parasésca catedrele alergéndu pe la tribunale si curti de judecata in calitate de advocati, séu perdiendu timpulu dela prelegeri pe la dieta.

Dela gimnasiele nóstre speramu se primimu la timpu asia numite programe, din care se se cunósca numerulu si progresulu tinerimei.

Relative la examenele de bacalaureatu (maturitate), gubernulu Romaniei luà mai de curendu unele mesuri spre a pune capetu la nisce abusuri, prin care castigau bacalaureatu mai multi tineri cu totulu nedemni, cá aceia cari isi cumpera diplome de doctori din Germani'a ori Americ'a, cu càte 60—100 de taleri. De altu-mentrea citimu, cà anume in republic'a cea mare nordamericana s'au luatu mesuri fórte aspre in contra speculantiloru cu

---

*) Revelatiunile d-lui Daniel Gondol din „Függetlenség" si „Szabadság" combinate cu cele din „Közlöny" 1849 Juliu 9—10.

diplome, cari de ací inainte au se fia condamnati la pedepse infamante.

— (Scólele satesci.) Judecandu dupa datele oficiali publicate de càtra ministeriulu culteloru si alu instructiunei publice, scólele satesci in locu se inaintedie, anume cele romanesci dau inapoi. Luandu comitatele singuratece, bate fórte tare la ochi, cà tocma pe unde parochii trecu relative de cei mai invetiati, parochiile au scólele cele mai miserabili, precum de ex. in com. Marmati'a, Satmaru, o parte din alu Bihariei, Doboca, Solnocu, Turd'a; despre alu Hunedórei si Zarandului tacemu, cà acelea incai nu se lauda cu cleru luminatu. In Campi'a transilvana, càtu tîne dela Reginu pàna la spre Turd'a, nu vei aflá la nici-o confessiune douedieci scóle de dómne-ajuta, apoi necurmat'a vaieratura de saracia pare cà s'a prefacutu la multi ómeni in a dou'a natura.

Dara scólele de fetitie? In cele doue monastiri rom.-catolice ale Ursulineloru si ale Misericordianeloru din Sibiiu se afla la invetiatura preste 30 fetitie de romanu, din parinti fruntasi; in scólele sasesci si mai multe; in monastirea rom. cat. dela Alb'a-Juli'a, càteva in Clusiu asemenea; in Brasiovu la dómn'a Henrietta Vautier vreo 25 (intre 45); dara pentru aceea romanii totu nu voru se'si faca scóle superióre de fetitie si nici macaru unu asia numitu pensionatu.

— (Statu'a lui Ioanu Eliadu-Radulescu), monumentu maretiu de marmura este adusa la Bucuresci; este inse multa discussiune asupra locului unde s'ar cuvení se fia asiediata. Opiniunile se inpartu mai alesu intre piati'a teatrului si intre bulevardulu universitatiei. Sermane Eliadu, dupace ai fostu exilatu optu ani de dile, dupace adversarii tei, parte invechiti in reutatile loru, parte fantasti, te-au insultatu alti optu ani in modulu celu mai nedemnu, atàtu prin graiulu viu, càtu si prin penele loru muiate in fiere si veninu, dupace te adusera cá mai pe urmare se nu mai scí de tine, acum iti inaltia monumentu. Bine facu cà se pocaiescu.

— (Ministrulu presiedinte Ioanu Brateanu). Diariele din Vien'a au adusu pe publicu in eróre publicandu, cà dn. I. Brateanu ar fi fostu in dilele trecute la Vien'a. Nu d-sa, ci frate-seu, dn. Dimitrie Brateanu, care fusese tramisu dela Constantinopole la Londr'a in afacerile tierei, la intórcerea sa de acolo, stete doue dile in Parisu, apoi la parintii II. Sale r. in fine si la Vien'a, unde uvù conferentia cu nuntiulu apostolicu, cu ministrulu de esterne si cu altii.

— (Alexandru I. principele Bulgariei) petrecù asemenea càteva dile in Vien'a, de unde tracèndu prin B.-Pest'a stete si ací o di. Publicistii voru scí, cà I. Sa se afla in positiune de petîtoriu. Prea bine si prea frumosu.

— (Telefonulu premiatu.) Premiulu Volta de 50.000 franci infiintiatu inainte de acésta cu 80 ani si care din partea Academiei de sciintie din Paris au fostu destinatu pentru cele mai inportante inventiuni cu privire la electricitate, au fostu votatu in anulu acesta professorului Alex. Graham Bell pentru inventarea telefonului. Pàna acuma acestu premiu au fostu distribuitu numai de patru ori.

— (Stomaculu rondunelei.) Naturalistului francesu Florent-Prevort, care de càtiva ani se ocupa cu studiulu stomacului deosebiteloru paseri insectivore, avemu de a'i multiamí urmatórele date. Densulu au esaminatu cu cea mai mare atentiune stomaculu dela 18 rondunele, pe care le prinsese in diferitele stagiuni ale anului. Interessantulu resultatu alu esaminarei la care au fostu supuse acele stomacuri, este urmatoriulu:

In stomaculu rondunicei sectionate in 15 Aprile s'au aflatu 422 insecte, in 19 Aprile 649 insecte, in 27 Aprile 301 insecte, in 1 Maiu 704 insecte, in 4 Maiu 660 insecte, in 18 Maiu 680 insecte, in 29 Maiu 300 insecte, in 3 Juniu 420, in 14 Juniu 244, in 28 Juniu 400, in 11 Juliu 420, in 20 Juliu 501, in 24 Juliu 500, in 5 Augustu 742, in 19 Aug. 600, in 29 Aug. 384 insecte. Cele 18 rondunele au consumatu deci, afara de ceea ce au datu puiloru, enorm'a cifra de 8390 insecte, din cari pe o singura rondunica se vinu pe di 466. Considerandu cà intre acea mare cantitate de insecte nu s'au aflatu nici celu mai micu graunte, nici resturi de póme séu plante, isi póte cineva face o idea clara despre nemarginitulu folosu ce ilu aducu aceste paserele delicate economiei campului si a paduriloru. Se protegemu deci aceste utile si innocente paserele, favoritele nemuritoriului nostru poetu dela Mircesci.

Corespondentie particularie ale „Observatoriului".

— Comitatulu Fagarasiului 10/6 1880.

Esamene pe véra. La scól'a normala granitiarésca din Vaida-rece esamenele de véra se tînura in estu anu la 8 l. c. la care din partea comitetului granitiarescu scolariu fu delegatu secretariulu seu d-lu S. Munteanu. Erá 10 óre candu ajunseiu. Tocma decurgea esamenulu in „class'a de fetitie" (unic'a scóla romana de acésta categoria in tiér'a Oltului), de care me interesamu atàtu de multu.

Respunsurile din obiectele de invetiamentu preste totu au fostu fórte bune, ér' din istoria, despre matrónele romane, aprópe emotionatóre.

Curatieni'a la copile si totu ce erá juru impregiuru, esemplare. Dovada, cà ele au fostu educate conformu reguleloru pedagogice; lucru principale pentru o femeia.

Pe la 12 óre domn'a invetiatorésa avù amabilitatea de a aratá si a dá informatiune despre manufapturile (lucruri de propriele manisióre ale fetitieloru), cari impleau 2 mese si 2 cuiere duple. — La privirea acestora intregu publiculu asistente fu surprinsu si preste asteptare satisfacutu. — Si cum nu? candu dupa doui ani, séu mai bine disu: 1½ dela deschiderea classei amintite, copilele nóstre facura acelu progresu neasteptatu. Onóre si lauda dómnei invetiatorese Susan'a Albani n. Andrasy!

Surprinsu de progressulu acestui esamenu, nu potu indestulu a indemná pe toti d-nii preoti, notari si pe totu romanulu cu simtiu de progresu si cultura din jurulu acestei scóle, de a duce la scóla pe fiicele d-loru mai cu deadinsulu, unde pe lànga unele cunoscintie neaperatu de lipsa, copilele satene mai obtînu si unu feliu de politura, de care adi prea puçine dispunu pe la noi.... G...

— Satmaru 31 Martiu st. n.

In Nr. 12 alu acestei foi, in articlulu: Intemplarea din Satu-mare.*) S'a scrisu intre altele: In fine subt protopopulu Marcu totu decisera (adeca credintiosii de aici), introducerea limbei magiare. Cei ce nu cunoscu starea acestei parochii, de aici potu se deduca, cá si cum acea decisiune s'ar fi facutu subt conducerea si chiaru subt presidiulu meu. Pentru informatiune mai exacta aflu de necesariu a face cunoscute urmatórele:

Inca la anulu 1840. Petru Popu, curatorulu de atunci, ceruse la ordinariatulu rusescu de Muncaciu, cá parochulu se nu aiba parte la ducerea afaceriloru bisericei de Satmaru. Eu asia sum convinsu, cà o cerere, cum fusese acésta, taia in respectu dogmaticu, pe càtu in biseric'a catolica e hierarchia, si parochulu ne cum se póta fi delaturatu, cá se nu aiba parte la ducerea afaceriloru bisericesci, ci pe bas'a dreptului divinu, chiaru lui ii compete conducerea acelora. La protestanti nu e hierarchia, totusi nici o adunare bisericésca nu póte fi, daca parochulu nu e de fatia, cá unulu dintre cei doi presidenti.

Cu tóte aceste, ordinariatulu dela Muncaciu a inplinitu cererea oratorului, pentru-cà acelasi fusese si primariu alu urbei, si a dispusu, cà credinciosii de Satmaru se'si duca afacerile loru bisericesci fàra parochu, si numai decisiunile loru se se faca apoi cunoscute parochului. Aceste le-a stramutatu in dilele trecute vener. consistoriu de Gherl'a, ci pàna amù aici nu parochulu erá care convocá adunarea bisericésca, nu elu defigea obiectele pertractarii, nu elu conducea consultarile, si nu elu enuntiá decisiunile, ci curatorulu, si apoi elu si credintiosii facea tóte. Asia aici intre decisiunile de pàna amù ale adunarii bisericesci si intre parochu nu e nici un'a relatiune.

Mai dice onor. Redactiune, cà 'ia mersu scire, cà de va mai publicá corespondentie din Satmaru, chiaru si parochulu are se patie reu. Nu sciu cine a fostu acelu binevoitoriu alu meu; eu prin esta'i dau multiamita publica. Inse ori acestu motivu ori si altele au retînutu pe onor. Redactiune, a mai publicá corespondentie de aici, fórte bine au facutu, pentru-cà si cea din nr. 28. 1879, in care a inceputu cineva se descria istori'a acestei parochii, a statu chiaru din fictiuni, si cu corespondentie de aceste nu numai cà se seduce publiculu, ci se póte face stricare si causei, pe care póte fi cà corespondentii tocma vreau se o apere.

Asia se dice in acea corespondentia, cà subt repausatulu Branu, fostulu parochu de aici, hidr'a magiarismului si-a ridicatu capulu, si cà aici aru fi ura intre unguri si romani. Eu cunoscu ómenii aici, si dicu, cà e cea mai buna relatiune intre unguri si romani, si respectare réciproca; chiaru poporulu unguru de aici, daca vorbesce despre relatiunea cu romanii, vorbesce cu tóta bunavointi'a. La comuna daca vre-unu romanu a invetiatu carte, ilu aplécа bucurosu, nu cà si-a denegatu originea, ci chiaru pentru aceea cà e romanu, cá se arete fratîetatea. Locuitorii acestei urbi sunt 18.000 de suflete, intre cari abia 2000 romani, si totusi mai de multe-ori au fostu romani primari (polgármester); pe lànga aceea judecatori, senatori, perceptori; asia in aceste dile, dintre siese recurenti, au alesu de oficiaru la esactoratu, cu 700 de fl., unu romanu nascutu in Trausilvani'a. Romanii si càti sunt, sunt cei mai multi lucratori, fàra prindere materiale, si comun'a ce stà mai mare parte din unguri si protestanti, platesce pe parochulu romanu, pe cantoru-docentele si inca doui docenti romani, pe docenti càte cu 542 fl. pe anu, si dà lemne la toti, preste 200 de stere, ba platesce si pe fetu si pe clopotariu.*)

E adeveratu, cà aceste se facu pre bas'a sistemei adoptate aici, dupa care persónele bisericesci tragu plati dela comuna; acésta inse ajuta si in altele pe romani. Asia in vér'a trecuta amu turnatu trei clopote in orasiulu Sopron, cu scopu cá se avemu si noi romanii clopote armonióse, ce ni-a si succesu, in càtu unu canonicu de aici dice, cà in Europ'a numai in Florenti'a audise clopote asia de armonióse; dara nu am avutu lemne de cloponitia, si am rogatu in persóna pe primariu, care e unguru si protestante, cà dupa-ce comun'a are lemne aduse acasa, cioplite si uscate, se ne dea din acele, si in càtu nu avemu bani, se ni le dea gratis. Domnulu primariu ni-a si promisu, cà ni le va mijloci la comuna, fàra a trece prin retortele oficióse, si adeveratu comun'a la propunerea domniei sale, ne-a datu lemnele indata, pretiulu caror'a face la 100 de florini. Asia a datu acusi lemne pentru biseric'a romana dela viniele Satmarului.

Ce se tîne de limba, eu insu-mi am fostu declaratu in sal'a casei comunale in un'a adunare a senatului scolariu comunale, cà din parte-mi asiu pune se se invetie limb'a romanésca si in colegiulu protestanticu-ungurescu, si din membrii presenti chiaru ungurii barbati respectati, mi-au respunsu, cà am dreptu, si cà aru dorí si ei se scia romanesce. — Asia daca e de doritu intielegerea intre popórale diferite, si in acestu respectu póte fi unu modelu, acestu modelu e urbea Satmaru (Szathmár). (Va urmá.)

*) Satmaru comitatu si orasiu, ilu scriu multi dela unu timpu incóce Satu-Mare, de unde urmara multime de confusiuni, cà-ci acelu nume anticu topograficu pe de o parte ungurii ilu tradusera cu Nagyfalu, germanii cu Grossdorf, dara si romanii din Romani'a ilu luara de unu satoiu mare, inse fàra se'lu afle pe charte. Se'i dicemu la Satmaru Satmaru, care este unu nume comunu intielesu de tóte nationalitatile, nu cá o miie de alte localitati, care au càte trei, patru, unele si cinci nume, in totu atàtea limbi. Not'a Red.

*) Ce e stere? Red.

Cursuri de Bucuresci in Lei noi (franci).

6/18 Juniu 1880.

Obligatiuni rurali din 1864 convertite cu 6%	l.	87.—	b.
Inprumutulu Oppenheim (Londra) din 1866 cu 8%	„	109.—	„
Obligatiuni dominiali cu 8%	„	101.½	„
— Creditu fonciariu rurale cu 7%	„	101.½	„
— Creditu fonciariu urbanu cu 7%	„	94.—	„
Inprumutulu municipale alu capitalei din 1875 cu 8%	„	103.—	„
Actiunile caliloru fer. rom. (Berlin) din 1866 cu 5%	„	55.50	„
Obligatiuni din 1868 cu 6%	„	99.90	„
Prioritati cu 8%	„	121.¼	„
Actiunile bancei Romani'a din 1869	„	332.—	„
Daci'a, comp. de asecur. din 1871 act. (fr. 500) 8%	„	245.—	„
Romani'a, compania de asecur., din 1875 cu 8% act. (200 l.) platitu 100	„	68.—	„
Rent'a romana din 1875	„	77.¾	„
Diverse:			
Argintu contra auru		4¼%	
Bilete hipotecarie		3%	
Florini val. austriaca	„	2.14	„
Rubl'a de chartie	„	2.60	„

Pentru cei ce patimescu de pieptu si plumani.

Wilhelm's
Allopu de plante Schneeberg
alu lui
Franciscu Wilhelm, farmacistu in
Neunkirchen (Austri'a de josu.)

In decursu de 25 ani s'au probatu a fi de cea mai mare fortia vindecatóre si usiuratóre pentru morburile organeloru de respiratiune, pentru catarele gûtlejului si alu bronchieloru, tuse spasmotica, ragusiéla, multe alte suferintie ale gûtului si ale plumaniloru.

Fórte de recomandatu este acestu sucu cá preservativu pe tempuri neguróse si aspre.

Fiindu de unu gustu placutu, elu este folositoru pentru copii si o necessitate pentru ómenii cari sufere de plumani; éra pentru cantareti si oratori in contra vocei inflorate, séu chiaru in contra ragusielei, elu este unu mijlocu nedispensabilu. — Numerose ateste probésa cele afirmate mai susu.

Se afla de vendiare in sticle à 1 fl. 25 cr. in Sibiiu la d-nii Fried. Thallmayer si I. B. Misselbacher sen.

Onoratulu publicu se céra totudeauna specialu Wilhelm's Allopu de plante Schneeberg, fiindu-cà acesta se produce singuru numai de mine, si de orece fabricatele puse la vendiare subt firm'a Iulius Bittner Allopu de plante Schneeberg, sunt nisce imitatiuni nedemne, asupra caroru atragu deosebit'a atentiune a publicului cumperatoriu. (2) 12—25

Anuntiu literariu.

Au aparutu de subt tipariu si se afla de vendiare la *W. Krafft* in *Sibiiu* opulu:

Resbelulu orientalu ilustratu

de

Dr. A. P. Alessi si Massimu Popu.

Pretiulu eleg. legatu 8 fl., bros. 6 fl. v. a.

Pe càtu va mai ajunge inca marginitulu numeru de esemplare din premiulu coloratu **„Ocuparea Plevnei"** cumparatorii acestui opu ilu voru primi gratis, éra cei cari voiescu a'lu avea incadratu, voru avea a mai plati 2 fl. 70 cr. v. a.

Paul Cieslar,
(18) 9—12 librariu — editoru in Graz.

Editoru si redactoru responsabilu: **G. Baritiu.**
Tipariulu lui **W. Krafft.**